

HISTÒRIA

Les vilanoves segrianenques

pàg. 86-93

Fabià Corretgé Blasi

Centre d'Estudis Comarcals del Segrià

RESUM

L'objectiu de l'estudi és fer una comparació entre les diferents vilanoves de la comarca del Segrià, orígens, morfologia, desenvolupament... per establir concordances i esbrinar si hi ha alguna pauta de comportament en la seva fundació i ordenació.

Posar en comú els diferents estudis que s'han fet i aprofundir en el seu coneixement ens ha de permetre, a partir d'uns fets coneguts, establir com serien els que desconexim.

PARAULES CLAU

Vilanova, repoblació, Segrià, urbanisme, edat mitjana.

ABSTRACT

The aim of the study is to make a comparison between the different *vilanoves* in the region of Segrià, origins, morphology, growth... to establish concordances and to find out if there is pattern of behaviour in its foundation and ordering. Putting together the different studies that have been done and deepen their knowledge will allow us to establish how they would be the ones we do not know.

KEYWORDS

Vilanova, resettlement, Segrià, town planning, Middle Age.

CONTEXTUALITZACIÓ HISTÒRICA DE LA REPOBLACIÓ

Històricament, el Segrià ha estat una zona de colonització agrícola, de manera que romans, àrabs, il·lustrats o tecnòcrates s'han fixat en les nostres terres per repoblar-les i conrear-les.

Ara bé, sens dubte el període de colonització més important fou l'Edat Mitjana, entre la segona meitat del segle XII i la primera del XIV, però, sobretot, durant el segle XIII.

“

Sens dubte el període de colonització més important fou l'Edat Mitjana, entre la segona meitat del segle XII i la primera del XIV, però, sobretot, durant el segle XIII.

Un cop acabada l'ocupació del territori per part dels comtes, aquests repartiren les terres entre els nous senyors laics o eclesiàstics que, ben aviat, en van voler treure rendiments. L'eina emprada per aconseguir aquests objectius van ser les cartes de població i franquícia; amb elles, els senyors intentaven atraure i fixar nous pobladors al territori per aconseguir un desenvolupament agrícola i un augment de rendes. Hi ha una llarga tipologia de nous assentaments però, en aquest article, ens centrarem en els aspectes urbanístics de la creació de les vilanoves,¹ les que s'han conegut amb aquests topònims, que són les actuals Vilanova de la Barca, Vilanova de Segrià i Vilanova d'Alpicat (l'Alpicat d'avui, que fins al 1947 va mantenir oficialment aquest nom) però també Vilanova de Fontanet (avui el barri de la Bordeta de Lleida) i les desaparegudes Vilanova de Remolins (població situada entre Alcarràs i Soses) i Vilanova de Sant Salvador (raval de la Lleida medieval). Farem una excepció amb Sudanell, que, malgrat ser una vilanova i no ser nomenada com a tal, ens pot exemplificar altres casos.² (Fig.1)

Fig. 1. Mapa de les villes noves segrianesques.

OBJECTIUS, MOTIUS I ESPAI DEL REPOBLAMENT

L'objectiu immediat de les concessions de cartes de població fou l'establiment d'un grup de pobladors. Aquesta acció es podia fer de moltes formes: amb una remodelació, amb un trasllat, amb una concentració, amb un increment de població, etc. (FONT RIUS 1983: 402-418). La construcció d'una vilanova era la forma més radical de constituir una nova comunitat, creada des de zero per motius diversos: des d'ampliar l'àrea d'influència senyorial, evitar la despoblació o elevar l'estatus social dels nous pobladors amb l'objectiu d'aconseguir un assentament efectiu de població.

A l'Edat Mitjana, l'agricultura i la ramaderia eren la base de l'economia i la principal font de riquesa, per tant, la motivació més important a l'hora d'establir una nova població era el desenvolupament agrícola d'una zona. No hem de menystenir altres motivacions com el control sociopolític de la població, fet que s'aconseguia amb la concentració de la població, de la qual les vilanoves en són exemple.

¹ Les principals característiques de les vilanoves són: haver estat creades de nou, tenir una planta poc o molt regular, amb un parcel·lari molt similar, i ser promogudes per comtes, reis o senyors laics i eclesiàstics (BOLÒS 2004:203).

² La construcció de vilanoves l'hem d'emmarcar en uns processos de caire similar a nivell europeu com són les bastides del sud de França i els encastellaments a Itàlia. A Catalunya també reben altres noms com Castellnou, Bastida, Pobra i Vilafranca.

La creació d'una vilanova implica un primitiu planejament urbanístic, establir uns carrers, unes parcel·les més o menys regulars i una inherent concessió de terres. Podem diferenciar dos tipus de vilanoves: les que s'organitzen al llarg d'un carrer (o dos) i les de retícula ortogonal, que són les més espectaculars i que recorden les bastides franceses. El Segrià té una orografia que afavoreix la creació ordenada: terrenys plans i zones de fàcil cultiu però, alhora, en dificulta la defensa. A més, la climatologia és complicada amb temperatures extremes i escassetat de pluges, fet que implica la necessitat de tenir a prop els recursos hídrics.

LES VILANOVES DEL SEGRÀ

Vilanova de la Barca

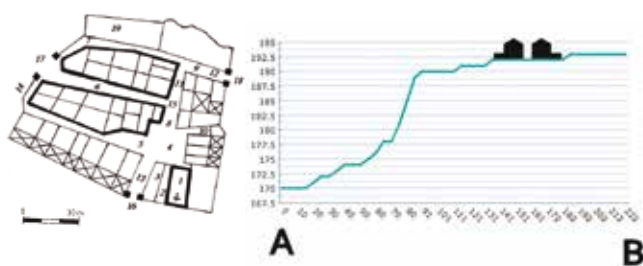

Fig. 2. Vilanova de la Barca.

El poble té el seu origen en dos nuclis habitats existents ja abans del 1149, Castellpagès i Aguilar, conquerits pel comte Ermengol VI d'Urgell (CAMPS 1990; MARTÍ 2004). Aquestes poblacions foren integrades inicialment a la comanda templera de Corbins. Al 1212 el preceptor templar de Corbins concedí una carta de població als veïns de Castellpagès i d'Aguilar perquè edificassin

una vilanova; això els eximia d'alguns mals usos i els atorgava alguna prerrogativa com el lliure passatge a través del riu Segre amb la barca instal·lada pels donadors. Al 1317, passà a dependre dels hospitalers del Gran Priorat de Catalunya. L'ús de la barca fou explotat pels hospitalers des que reberen el domini del lloc fins al 1835, amb la fi de l'Antic Règim (Fig. 2).

Vilanova del Segrià

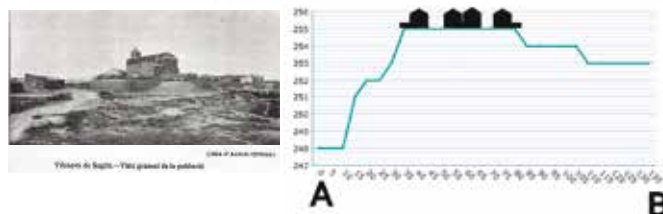

Fig. 3. Vilanova del Segrià.

L'origen del poble l'hem de cercar en les reparticions fetes després de la conquesta i la posterior concentració de població (LLADONOSA 1991:207-209).³ En un procés poc conegut es fundà Vilanova de Segrià. Sabem de l'existència d'una torre atorgada a un poblador nomenat Riudovelles i de diferents donacions fetes a posteriori en una de les quals (any 1172) es parlava de bastir cases i emmurallar-les. Deuria ser a partir d'aquesta torre que neix Vilanova de Riudovelles (primer nom amb què es coneix la població). Fins els darrers anys del segle XIII fou domini dels hospitalers i per una permuta posterior s'integrà en el Gran Priorat de Catalunya i fou adjudicat com a feu de la priora d'Alguaire, que en mantingué el domini fins a l'extinció del monestir santjoanista.

Molt a prop de Vilanova es produí una altra fundació més coneguda i estudiada, la de Castellnou de Segrià, fundat pels templers

³ Immediatament posterior a la conquesta trobem un hàbitat semidispers. Els burgs o torres d'origen sarraí eren assentaments agrícoles amb un element defensiu, dels quals n'ha derivat el nom de molts pobles i el nom d'aquestes construccions d'horta, que són característiques de la nostra comarca.

l'any 1231. S'atorgà una carta de poblament a repobladors que procedien de les torres veïnes. Els nous colonitzadors es comprometeren a edificar una muralla que englobés cases, places i fer portals d'accés. Els donadors s'obligaven a concedir a cada família dos peces de terra en franc alou per tal de fer-hi eres i els era permès d'emprar herbes i pastures (FONT I RIUS 1983:814). Castellnou continuà sota el domini dels templers fins que, amb l'extinció de l'orde (1317), passà als hospitalers. Sembla ser que fou aleshores, amb els dos pobles sota el mateix domini, que Vilanova de Riudovelles adquirí el nom definitiu de Vilanova de Segrià (Fig.3).

Vilanova d'Alpicat

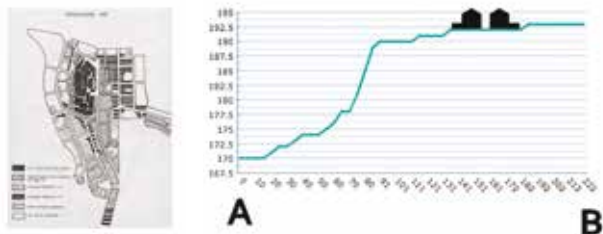

Fig. 4 Vilanova d'Alpicat

L'escassetat de documents que tenim sobre la creació de Vilanova d'Alpicat fa que només puguem presentar hipòtesis de qui, quan i per què es va crear el poble (CORRETGÉ 1991). No és fins al 1304 que ens apareix la primera notícia sobre Vilanova d'Alpicat; anteriorment tenim diverses referències de l'antic lloc d'Alpicat, com a límit d'altres termes. La seva aparició està vinculada amb la pertinença a Lleida; era un poble de contribució amb uns certs privilegis que altres pobles de contribució no tenien. La fundació es produí, segurament, durant la segona

meitat del segle XIII i té dos factors a considerar: un de poblacional, l'emigració cap a València de gent d'Alpicat; i l'altre geoestratègic, la importància que tenia aquest lloc per Lleida, punt d'arribada de la ramaderia transhumant. Tot plegat ens fa pensar que fossin els mateixos paers de Lleida qui promogueren la creació del nou poble (Fig.4).

Vilanova de Fontanet

Situada al marge esquerre del riu Segre, es correspondria amb l'actual barri de la Bordeta de Lleida. També fou coneguda com a Vilanova d'Horta, ja que estava situada en la principal zona d'horta de la ciutat (LLADONOSA 2007: 177-178). Anteriorment, en aquest espai hi havia diversos nuclis habitats (torres) com Coniachar, Freixinet, Vilella... que foren l'origen de la creació de la vilanova (documentada ja al 1185) en un procés de concentració i desplaçament d'aquesta població dispersa que, de ben segur, fou dirigida, promoguda o custodiada per les autoritats de la ciutat.⁴ Amb la construcció de la nova séquia de Fontanet (1184) es revaloritzaren les terres posades en regadiu i, juntament amb la construcció de molins, aportaren la riquesa necessària perquè es consolidés la població. Vilanova de Fontanet també fou una cruïlla important de camins, els que es dirigien cap a l'Ebre navegable i cap als ports de la costa (LLADONOSA 2007: 831-832).

Vilanova de Sant Salvador

L'origen de Vilanova de Sant Salvador està en una important concessió que el comte Ramon Berenguer IV va fer al bisbe de Lleida, Guillem Pere de Ravidats; per això també es coneix com Vilanova del Bisbe (LLADONOSA 1991). Es trobava a la riba del Noguerola, a prop de les muralles de la ciutat; per tant era més un raval de la ciutat que un poble nou. Són interessants les informacions que ens aporten les donacions fetes pel bisbe en aquest lloc. La vilanova estava rodejada per un mur de tàpia protegida per un fossat, excepte on limitava amb el Noguerola, que ja feia de fossat natural. El poble estava travessat per un carrer principal i alguns carrerons adjacents. Les llicències que concedí el bisbe per edificar eren de patis amb unes dimensions de vuit metres de fons i dos, quatre o sis metres d'amplada. Aquestes donacions estaven gravades amb uns censos de tres a deu sous anuals i es perllongaren fins al 1206. Va començar a despoblar-se arran de l'emigració lleidatana a València al 1239 i a Múrcia al 1272.

Vilanova de Remolins

La població de Remolins l'hem de situar entre els pobles d'Alcarràs i Soses, a la riba dreta del Segre. L'origen és una donació feta que ben aviat acabà en poder de la comanda templera de

⁴ Segons Josep Lladonosa l'afectació en les terres de conreu per la riuada de 1160 obligà aquests habitants a buscar refugi en l'altiplà de la Bordeta. Però existeix una altra hipòtesi que lligaria amb la que proposa Josep Marfull per Sudanel, segons la qual fou precisament la construcció de la séquia la que obligà a desplaçar la població per deixar lloc a les terres de cultiu.

Gardeny i, atesa l'aflluència de molta gent, crearen Vilanova de Remolins (CAMPS 2003: 42); des de 1153 ja apareixen els dos pobles (LLADONOSA 1991: 221). Majoritàriament era terra de pastures, excepte una petita zona a prop del Segre que estava regada per la séquia de Remolins. La vida de la població no fou llarga i al segle XIV ja apareix despoblada. Aquesta extensa jurisdicció passà a mans del capítol de Lleida i amb la constitució del l'Estat lliberal fou agregada a Torres de Segre.

Sudanell

Un cas particular és el de Sudanell, que, tot i no conservar aquest component toponímic, també fou una vilanova. Per contra, sí que es conservà el topònim de Vilavella com a nom d'una partida, on estava l'antic poblament. Estava situat en un altiplà a la riba esquerra del Segre, a tocar del riu Set, des d'on es domina una important zona d'horta que rega la séquia de Torres. Ja en 1195 es va fer una concessió de cases a la vilanova de Sudanell.⁵ Anys més tard, el 1265, es menciona que la vilanova estava rodejada per un mur (MARFULL 2014: 28). La població esdevingué al 1213 una de les principals possessions de la comanda hospitalera de Lleida. Al 1398 signà carta de veïnatge amb Lleida, però el domini senyorial continuà en mans dels hospitalers fins a l'extinció de les senyories.

PLANIFICAR UNA VILANOVA

La regularitat urbanística d'una població denota una planificació prèvia, en un temps concret. En canvi, la irregularitat urbana denota una improvisació, un desenvolupament aleatori, al llarg d'un període perllongat de temps. A través de la trama urbana podem establir el punt d'inici dels nous pobles i la seva morfogènesi. A diferència de quan hi ha un castell o una església al voltant del qual es desenvolupa un poble, les vilanoves segrianenques són planificades de nou, en llocs on anteriorment no hi havia cap element que marqués el seu desenvolupament (si més no, no el determinés). Per tant, la gènesi del poble serà un carrer inicial planificat.

Podem identificar el carrer primigeni a Vilanova d'Alpicat com el carrer del Centre, i a Vilanova de la Barca, el carrer del Mig. L'orientació de les cases es feia encarant les façanes cap a l'interior d'aquest carrer, quedant, en la part oposada, els corrals o patis que, tancats per un mur, configurarien l'aspecte de vila closa. En tots dos casos veiem com el desenvolupament posterior dels segles XIV, XV i XVI s'efectuà al voltant d'aquests carrers, englobant-los i mantenint-ne l'estructura. Amb la informació que ens aporta Josep Lladonosa sobre Vilanova de Sant Salvador i Castellnou de Segrià també podem establir que tindrien una

morfologia similar de carrer únic clos. Seguint aquests i altres paràmetres que veurem més endavant podríem identificar el carrer primigeni de Sudanell com el carrer Bonaire.

En el cas de Vilanova de Segrià, aquesta vilanova té una planificació diferent, més ortogonal, amb carrers perpendiculars. El nucli primigeni el formarien els carrers Dr. Ferran, Segrià i Major, que engloben una illa central de cases, i als quals s'afegirien el carrer Roqueta i la plaça Major. La proximitat, coexistència i, finalment, absorció de Vilanova vers Castellnou podria explicar aquesta planificació diferent, que recordaria més una bastida.

Pel que fa al parcel·lari urbà, podem delimitar amplades bastant regulars, però no sempre les mateixes. En alguns casos, segueixen uns trams successius de regularitat, com si la construcció o concessió es produís en fases. Aquestes diferents mides implicarien algun tipus de categorització a l'hora de fer el repartiment, fet que podria tenir la seva translació en una probable distribució de terres. Ja hem vist les dimensions del parcel·lari de Vilanova de Sant Salvador i veurem com les retrobem en altres llocs. A Vilanova d'Alpicat, la seva situació aturonada condicionà la parcel·lació de les cases. Així, les situades al nord-est, on hi havia prou espai, tenen majoritàriament unes dimensions de tres i quatre metres d'amplada i són allargassades; en canvi, les cases situades al nord-oest, on la vessant del turó és més pròxima, les parcel·les són més quadrades, amb una amplada bastant regular de sis metres. Pel que fa a Vilanova de la Barca, la destrucció que es produí durant l'última Guerra Civil (1936-1939) va desdibuixar molt el parcel·lari, però amb les parcel·les que resten podem extrapolar unes dimensions majoritàries de cinc metres. A Sudanell, la majoria de parcel·les fan sis metres, però també en trobem de tres, quatre i set metres. A Vilanova de Segrià, les parcel·lacions són més irregulars, van des dels dos als vuit metres d'amplada.

Un aspecte a valorar és la direcció que prenen aquests carrers primigenis, tots ells (Centre, Mig, Segrià i Bonaire) tenen, amb una petita desviació, una direcció nord-sud, casual o volguda — no ho sabem —, però seria una manera que l'aprofitament de la insolació resultés més equànime. L'amplada d'aquests carrers va dels tres metres dels carrers Bonaire, Segrià i Centre (sud) als cinc del carrer del Centre (nord) i sis metres del carrer Dr. Farran.

Dins aquesta primera planificació urbana, les esglésies són ubicades als afores respecte al nucli primigeni.⁶ Les referències que tenim de les seves construccions ens les situa com a immediatament posteriors a la creació de la vilanova. L'església és un pol d'atracció, per la qual cosa el desenvolupament urbà posterior tendeix a unir el carrer primigeni i l'església mitjançant un carrer que es sol anomenar Major.

⁵ Josep Marfull relaciona aquest trasllat de vila amb la construcció de la séquia de Torres ja que la vila vella estaria enmig dels nous camps regats i faria «nosa».

⁶ L'església amb els seus privilegis i estatus ja tenia una protecció, una sagrera o espai sagrat inviolable i, per tant, no necessita d'un mur protector.

A partir del fogatjament fet a Catalunya el 1378 (aproximadament una centúria després de la creació de les vilanoves), podem establir una concordança entre els focs que ens dona aquest fogatge i el nombre de parcel·les que poden encabir aquests carrers primigenis, cosa que ens confirmaria que aquests pobles es reduïen a aquests carrers.

LOCALITZAR LA VILANOVA

L'orografia de la comarca no ofereix grans espais per crear infraestructures defensives. Malgrat aquest fet, en la planificació d'aquestes viles es busquen terrenys una mica elevats amb aquesta finalitat. Totes les vilanoves estan situades en unes petites elevacions o altiplans i aprofiten els desnivells del terreny per, d'una manera senzilla, crear un mur natural defensiu o protector, encara que només sigui en una vessant. L'explicació d'aquesta idea defensiva-protectora, en un context on ja s'havia allunyat el perill dels enfrontaments bèl·lics, l'hem de cercar en l'autodefensa davant les bandositats dels propis senyors feudals o la protecció davant bandits o malfactors.⁷ L'emmurallament de centres urbans en el món medieval, a banda d'aquesta vessant de defensa, tindria també una funció de portes endins per facilitar l'ordre públic, el control social i una fàcil repressió. No seria aquest l'únic aspecte a tenir en compte a l'hora d'instal·lar una vilanova en un lloc elevat; podrien influir altres qüestions com les ambientals, buscant espais més assolellats i airejats, o també el domini visual sobre un territori que controlaven o cultivaven.

“

Totes les vilanoves estan situades en unes petites elevacions o altiplans i aprofiten els desnivells del terreny per, d'una manera senzilla, crear un mur natural defensiu o protector, encara que només sigui en una vessant

A més, en la localització geogràfica de les vilanoves hi trobem un factor no casual que en determina l'èxit: la proximitat dels cursos d'aigua, siguin séquies o rius. En les dècades posteriors a la

conquesta cristiana s'inicià una important tasca de construcció de séquies, en alguns casos ampliant-ne i perllongant-ne d'antigues del període andalusí. Fruit de la construcció d'aquestes infraestructures, augmentaren el rendiment i la productivitat de les terres i, per tant, el seu valor. Tot indica que la construcció de les séquies i l'establiment de les vilanoves foren uns processos paral·lels. En poques dècades de diferència s'establiren noves colònies agràries i es construïren noves séquies. Així doncs, trobem com la séquia de Fontanet, que neix a prop de Vilanova de la Barca, rega terres d'aquest poble i de Vilanova de Fontanet. La séquia de Torres, que naixia a prop de Lleida, rega terres de Sudanell. Recordem que la construcció d'aquests dos darrers pobles té a veure amb el desplaçament de la població per deixar lliures noves terres de regadiu. Vilanova d'Alpicat està estretament vinculada amb el Rec Nou (un ramal de la séquia del Cap que rega només les terres d'aquest poble), documentat ja al 1387 (CORRETGÉ 1991: 132). Vilanova de Remolins la vinculem amb la seva séquia homònima. I, per últim, no cal parlar de la situació privilegiada de Vilanova de Segrià, situada al bell mig dels recs històrics de la comarca. L'afrontació amb els rius evidencia encara més aquesta aposta estratègica per l'aigua. Així, el Segre limita amb Vilanova de la Barca, Fontanet, Remolins, Sudanell; el riu Set flueix per terres de Sudanell; el Corb, per les de Vilanova de la Barca; i el Noguera afrontava amb Vilanova de Sant Salvador i naixia en les proximitats de Vilanova d'Alpicat i, per Vilanova de Segrià, discorria aquella clamor-rierol que donà nom a la comarca.

A banda de l'objectiu principal de colonització agrària que tenien les vilanoves, observem també uns objectius geoestratègics. El cas més clar és el de Vilanova de la Barca, des d'on es controlava el pas en barca pel Segre que unia terres de la comanda templera (CAMPS 1990: 30). Vilanova d'Alpicat estava situada en les que eren conegudes com a pastures de Ponent de la ciutat de Lleida, lloc d'arribada de la ramaderia transhumant i, per tant, un punt estratègic per a la ciutat i el control d'aquesta important activitat econòmica (CORRETGÉ 1991: 53), talment com sembla que passa a Vilanova de Remolins, on el pasturatge també tenia un paper important. Des de Vilanova de Segrià es domina una de les zones més productives de la comarca; l'aposta geoestratègica va ser la concentració d'un hàbitat semidispers per un major control social i econòmic, fet extrapolable a Vilanova de Fontanet. Un altre valor geoestratègic d'algunes vilanoves fou el control dels camins. Així, ja hem mencionat el cas de Vilanova de Fontanet, però també el de Vilanova de la Barca, des d'on es podia controlar l'accés a la ciutat dels camins que davallaven de la muntanya; o Vilanova d'Alpicat, que estava al peu d'un antic camí, avui desaparegut, que duia de Lleida a Tamarit de Llitera, població molt important durant l'Edat Mitjana.⁸

⁷ Al 1605 a Vilanova d'Alpicat els paers ordenen que refacin els murs exteriors, elevant-los, i tanquin el poble amb portes com a mesura defensiva davant els possibles atacs dels malfactors (CORRETGÉ 1991: 67).

⁸ La vinculació de les vies de comunicació amb el naixement de les vilanoves és apuntada, també, per Jordi Bolòs (BOLÒS 2004: 225).

ELS NOMS REVELADORS

Tant Vilanova de la Barca com Vilanova de Segrià són denominacions posteriors a la creació dels pobles. Originàriament se'ls coneixia com a Vilanova de Castellpagès i Vilanova de Riudovelles respectivament, noms dels antics poblaments als quals havien substituït.⁹ En aquests casos s'acabà popularitzant la denominació que singularitza la vilanova, un pas de barca o una clamor-rierol i es perd el nom de l'antic poblament.¹⁰ En canvi, a Vilanova d'Alpicat es manté el nom de l'antic poble sarraí, fet que ens podria indicar que l'antic poblament estava situat en el mateix lloc. Pel que fa a Vilanova de Fontanet, la utilització d'aquest topònim ens indicaria la importància que tenia la nova séquia i la colonització d'aquest espai. El pas del temps popularitzà, com en els primers casos esmentats, la singularitat de la població: estar a l'horta de Lleida. Vilanova de Remolins no canvia de nom pel simple fet de ser una ampliació d'un poble coetani. Malgrat el relatiu poc temps que va perdurar, s'ha mantingut el topònim de Vilanova per designar un camí i una partida del terme. La singularitat de Sudanell és que la nova població no va adquirir el topònim de Vilanova (tot i que en alguns documents se'n parli); tot i que sí que ha perdurat el de Vilavella en una de les partides del terme. El fet que fos el trasllat total d'una població consolidada i no una concentració de diverses podria explicar-ho.

La denominació dels carrers té un gran interès en l'estudi de la morfogènesi de les poblacions. De vegades, noms amb poc glamour ens donen moltes pistes sobre el desenvolupament urbà. A les ciutats, la necessitat de definir els carrers era més important. En canvi, en petites poblacions, de pocs vials, no existia aquesta necessitat i només un tret distintiu servia per definir-ho: un forn, un portal, un pou, l'església, el castell... L'aparició oficial dels noms dels carrers és relativament moderna, de mitjans de segle XIX i ve lligada amb la implantació de l'estat liberal. Les noves nomenclatures aparegudes aleshores indiquen una realitat als ulls dels seus habitants, que ha perdurat fossilitzada al llarg dels segles. Els casos més interessants, des d'aquest punt de vista, els trobem tant a Vilanova d'Alpicat com a Vilanova de la Barca amb el carrer del Centre i el carrer del Mig; tots dos ens estan indicant clarament el punt d'inici de la població (CORRETGÉ 1991: 101; MARTÍ 2000: 367).

Però n'hi ha d'altres que també ens ajuden a escatir el desenvolupament posterior. A Vilanova d'Alpicat, el carrer Raval ens indicaria una ampliació fora del nucli tancat i el carrer «Detrás» (actual carrer de la Mercè) visualitza on es considerava l'entrada

natural del poble. A Vilanova de la Barca trobem el carrer del Riu, camí natural al pas de barca, el carrer Raval de la Creu, d'un desenvolupament posterior, i el carrer dels Arcs o la plaça del Portal, que ens recorden aquests elements d'entrada desapareguts. A Vilanova de Segrià, la moda d'actualitzar noms de carrers fa que s'hagin perdut denominacions antigues dels primigenis carrers Doctor Farran i Segrià. Altrament, sí que s'ha mantingut el nom del carrer de la Roqueta, que fa referència a un antic assentament (LLADONOSA 1991: 208). A Sudanell també trobem el carrer Barranc, que ens evocaria aquest accident geogràfic com a barrera i que agafa molt sentit en la localització de les vilanoves. Tots ells configuren un tot que, d'una manera en certa mesura inconscient, escriu la història d'un poble.

CONCLUSIONS

Constatem com les vilanoves que es construïren al Segrià comparteixen una sèrie de similituds. Així, d'entrada, la utilització del topònim Vilanova de forma general ja és un tret distintiu. Els principals promotors foren les ordres militars i les autoritats de la ciutat de Lleida. Totes elles foren construïdes en un període de temps limitat, entre la segona meitat del segle XII i la segona meitat del segle XIII. El seu urbanisme fou senzill, partint de la planificació d'un sol carrer vertebrador des d'on es desenvoluparia, posteriorment, la població i on l'església quedava desplaçada del centre. També trobem un parcel·lari mínimament regular i un encarament de les cases vers l'interior, configurant una vila closa amb un mur exterior. A més, estan situades en altiplans amb una direcció nord-sud, en llocs geoestratègics pels interessos senyorials i amb els cursos d'aigua ben a prop. Per tant, són pobles amb un urbanisme pensat i planificat prèviament.

“

La utilització del topònim Vilanova de forma general ja és un tret distintiu. Els principals promotors foren les ordres militars i les autoritats de la ciutat de Lleida.

⁹ Vilanova de Riudovelles també era coneguda com a Vilanova de França, nom de la filla dels primers donadors, i Vilanova de Castellpagès també era coneguda com a Vilanova de Corbins en reconeixement a la comanda fundadora d'aquesta població.

¹⁰ Val a dir que en el cas de Vilanova de Riudovelles pot ser contradictori, i la pèrdua d'aquesta denominació pot tenir a veure, com ja hem apuntat, amb la fusió de Castellnou i Vilanova.

BIBLIOGRAFIA

- BOLÒS (2004): Jordi Bolòs, *Els orígens medievals del paisatge català*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- CAMPS (1990): Manuel Camps, *De Castellpagès a Vilanova de la Barca*, Lleida, Diputació de Lleida.
- CAMPS (2003): Manuel Camps, *Història de la vila d'Alcarràs*, Ajuntament d'Alcarràs.
- CORRETGÉ (1991): Fabià Corretgé Blasi, *Alpicat: recull històric*, Lleida, Diputació de Lleida.
- FONT I RIUS (1983): José Mª Font i Rius, *Cartas de población y franquicia de Cataluña*, Madrid-Barcelona, Consejo Superior de Investigaciones Científicas, vol. II.
- LLADONOSA (1991): Josep Lladonosa, *Història de Lleida*, Lleida, Dilagro.
- LLADONOSA (2007): Josep Lladonosa, *Els carrers i places de Lleida a través de la història*, Lleida, Universitat de Lleida - Ajuntament de Lleida.
- MARFULL (2016): Josep Marfull, «Poblament i espai agrari a l'entorn de la séquia de Torres de Segre a l'edat mitjana», *Shikar*, 1, p. 24-29.
- MARTÍ (2000): Esther Martí, «Vilanova de la Barca (Segrià) organització del territori abans i després de l'any 1212», dins *Territori i societat a l'edat mitjana*, Lleida, Universitat de Lleida, p. 351-375.